

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ЗА УМОВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

© 2025 КАНЄВА Т. В., ОСИКА О. В.

УДК 336.143
JEL Classification: H21; H72; I31; O23 F22; J21; J60

Канєва Т. В., Осика О. В. Бюджетна політика за умов соціально-економічних трансформацій

Метою статті є визначення особливостей розробки та реалізації бюджетної політики у сфері видатків за умов соціально-економічних трансформацій. Основну увагу приділено практичним аспектам формування і реалізації вітчизняної бюджетної політики. Здійснено аналіз основних підходів до детермінації сутності і бюджетної політики. Обґрунтовано необхідність державного регулювання економічних і соціальних процесів внаслідок дії сукупності ендогенних і екзогенних чинників. Сформульовано задачу бюджетного регулювання з метою створення адаптивних умов для посилення ефективності функціонування ринкового механізму, захисту національних інтересів у глобалізованому світі. Розглянуто особливості реалізації бюджетного компоненту фіскальної політики в Україні в період 2015–2024 рр. Визначено особливості динаміки зведеного бюджету з урахуванням умов перманентних соціально-економічних трансформацій та дії негативних екстерналій. Детерміновано пріоритет формування такого типу фіскальної політики, що забезпечуватиме оптимальне застосування публічних фінансових ресурсів, створення достатньої доходної бази бюджетів різного рівня для розширеного суспільного відтворення. Висвітлено специфіку здійснення публічних видатків в умовах гібридної агресії та повномасштабного вторгнення. Розкрито роль значення оборонних видатків зведеного бюджету в специфічних умовах дії режиму воєнного стану. Визначено, що ефективне вдосконалення концепції бюджетної політики дозволить забезпечити високий рівень соціально-економічного розвитку країни у короткостроковій та стратегічній перспективі. Розкрито особливості бюджетного фінансування соціального захисту та забезпечення. Вказано на принципову важливість посилення ефективності бюджетного планування із пріоритетизацією групи продуктивних видатків, спрямованих на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: бюджетна політика, видатки бюджету, бюджетний механізм, бюджетна ефективність, соціально-економічний розвиток, суспільний добробут, макроекономічна стабільність.

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 25.

Канєва Тетяна Володимирівна – доктор економічних наук, професор, декан факультету фінансів та обліку, Державний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: t.kaneva@knute.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3302-9593>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210589884>

Осика Олексій Вікторович – аспірант кафедри фінансів, Державний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: o.osyka@knute.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4295-1332>

UDC 336.143
JEL Classification: H21; H72; I31; O23

Kaneva T. V., Osyka O. V. Budget Policy Under the Conditions of Socioeconomic Transformations

The article aims to determine the peculiarities of the development and implementation of budget policy in the area of expenditures amidst socioeconomic transformations. The primary focus is on the practical aspects of the formulation and execution of domestic budget policy. An analysis of the main approaches to the determination of the essence of budget policy has been conducted. The necessity of State regulation of economic and social processes due to the interplay of a set of endogenous and exogenous factors has been substantiated. The task of budget regulation has been formulated to create adaptive conditions to enhance the efficiency of the functioning of the market mechanism and to protect national interests in a globalized world. The peculiarities of the implementation of the budget component of fiscal policy in Ukraine during the period of 2015–2024 have been examined. The characteristics of the dynamics of the consolidated budget are identified, taking into account the conditions of permanent socioeconomic transformations and the impact of negative externalities. The priority has been determined for the formation of a type of fiscal policy that will provide for the optimal use of public financial resources, the creation of a sufficient revenue base for budgets at various levels to facilitate expanded social reproduction. The specifics of public expenditures under conditions of hybrid aggression and the ongoing full-scale invasion have been highlighted. The role of defense expenditures from the consolidated budget has been disclosed in the specific conditions of martial law. It is defined that efficient enhancement of the budget policy conception will ensure a high level of socioeconomic development in both the short-term and strategic perspective. The peculiarities of budget funding for social protection and provision have been disclosed. The fundamental importance of enhancing the efficiency of budget planning with a prioritization of a group of productive expenditures aimed at ensuring sustainable socioeconomic development has been indicated.

Keywords: budget policy, budget expenditures, budget mechanism, budget efficiency, socioeconomic development, public welfare, macroeconomic stability.

Fig.: 1. Tabl.: 1. Bibl.: 25.

Kaneva Tetiana V. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Dean of the Faculty of Finance and Accounting, State University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: t.kaneva@knute.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3302-9593>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210589884>

Проблематика підготовки та реалізації бюджетної політики за умов соціально-економічних трансформацій є актуальним елементом сучасного наукового дискурсу, адже саме бюджет уособлює універсальний механізм розподілу та перерозподілу суспільного продукту, дозволяє стимулювати процеси розвитку та підвищувати рівень добробуту населення. Збалансування публічних доходів і видатків має здійснюватися з урахуванням консенсусних параметрів, прийнятних як для платників податків, так і для одержувачів громадських благ і послуг. Пошук оптимального рівня розподілу суспільного продукту через систему публічних фінансів є важливим і з позицій практики ціннісно орієнтованого стратегічного управління. Бюджетна політика за умов військових конфліктів змінює свої орієнтири та пріоритети. Першочерговим є фінансування військових потреб і пошук екстраординарних джерел цього фінансування, що не застосовується у мирний час. Емпіричний досвід вказує, що такі трансформації супроводжуються сеньйоражем і стрімким нарощуванням державного боргу. Залишається важливим пошук максимально ефективного профілю бюджетних видатків, що, з одного боку, має забезпечити посилення обороноздатності країни в умовах повномасштабного вторгнення та сприяти активізації сукупного попиту, а з іншого – гарантувати належний захист найуразливіших верств населення. Модифікація бюджетної політики, з акцентом на посилення ефективності витрачання коштів платників податків, є мейнстрімом сучасної фінансової науки.

Бюджетна політика класично перебуває в центрі уваги значної кількості вітчизняних і зарубіжних дослідників. Авторський колектив під керівництвом Е. Стокхаммера проаналізував досвід реалізації фіскальної політики в країнах з розвинутою економікою після Великої рецесії 2007–2009 років з огляду її впливу на сукупний попит та рівень добробуту [1]. Особливості реалізації бюджетної політики в умовах інституційної невизначеності та економічної нерівності розкрито авторським колективом на чолі з Г. К. Ей [2]. Дослідною групою під керівництвом Р. Раудли на прикладі економік країн Балтії обґрунтовано доцільність застосування заходів контрциклічної фіскальної політики з метою подолання наслідків фінансових криз [3].

Х. Міямото та Н. Йошіно розглянули особливості корекції заходів бюджетної політики у сфері видатків з урахуванням старіння населення [4]. Ф. Карлі і Л. Модесто розглянули специфіку реалізації бюджетної політики в контексті необхідності забезпечення її збалансованості та підтримки стійкого зростання економіки [5].

Значний внесок у розвиток наукової тематики бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку зроблено школою професора І. Я. Чугунова, в рамках якої запропоновано оригінальний підхід до підготовки та реалізації фіскальної політики за умов дії соціально-економічних шоків [6–10]. Феномен бюджетної безпеки та методичні підходи до її забезпечення є предметом дослідження Л. П. Сідельникової та О. М. Посадневої [11]. Специфіці реалізації фіскальної політики в Україні за умов кризи присвячено працю авторського колективу під керівництвом Л. В. Лисяк [12]. Однак, попри наявність численних публікацій із зазначеної проблематики, інструментарій бюджетної політики і надалі становить значний науковий інтерес, особливо в контексті необхідності підвищення ефективності державного регулювання та подолання негативних екстерналій і турбулентності.

Метою цієї статті є визначення особливостей розробки і реалізації бюджетної політики у сфері видатків за умов соціально-економічних трансформацій.

Бюджет виступає важливим механізмом макрорегулювання соціально-економічного розвитку, що уособлює фінансові відносини перерозподілу в системі виробництва і споживання товарів і послуг. Його можна розглядати як універсальний механізм досягнення стійкої макроекономічної рівноваги. Якість підготовки та реалізації бюджетної політики віддзеркалює рівень розвитку фінансових інститутів, що спрямовані на забезпечення соціально-економічного зростання. Фіскальна політика є мультикомпонентною сукупністю публічних заходів із формування та регулювання доходів і видатків державного і місцевих бюджетів. Від ефективності дії механізму та композиційної структури останніх залежать вектор і динаміка соціально-економічного розвитку.

Використання бюджету як регулятора макрорівноваги реалізується шляхом формування ді-

евої фіскальної політики, визначення максимально ефективних співвідношень між елементами фінансової системи для досягнення стійкого зростання, створення умов для структурної перебудови національного господарства з урахуванням ключових орієнтирів сталого розвитку суспільства.

Система публічних фінансів не лише детермінує податковий клімат, а й визначає пріоритети розподілу видатків і трансфертів. У фіскальних відносинах традиційно розглядають власне економічну, політичну і соціальну складові бюджету. Економічний аспект характеризується можливістю владних інституцій впливати на господарські процеси через акумуляцію податків і неподаткових надходжень та у подальшому здійснювати їх перерозподіл відповідно до системи суспільних пріоритетів. Політичний аспект проявляється через затвердження бюджету центральним інститутом законодавчої влади, його специфічною роллю в електоральному циклі. Суспільний аспект детермінується ефективністю вирішення комплексу завдань, зокрема фінансування ресурсами публічного сектору оборони, громадського порядку, захисту і утримання вразливих верств населення, а також галузей науки та освіти, культури, спорту, охорони громадського здоров'я, рекреації тощо.

Досліджуючи категоріальний зміст бюджету як механізму впливу на економічні й соціальні процеси, слід виокремлювати чинники впливу на реальну результативність відносин у сфері публічних фінансів з урахуванням дії економіко-політичних (розміру ВВП та національного доходу на одну особу, динаміки виробництва, продуктивності праці, рівня розвитку науки й техніки, профілю фіскальної політики) та соціальних (характеру оплати праці, забезпечення диферентних соціальних груп, в т. ч. внутрішньо переміщених осіб, громадян з інвалідністю, пенсіонерів тощо, специфіки споживчого кошика, розвитку соцінфраструктури тощо) факторів. Окрему групу чинників становлять воєнні конфлікти, прояви дії режимів надзвичайного та воєнного стану, вимога перманентної підтримки національної обороноздатності, додержання правопорядку та соціальної справедливості, раціоналізація послідовного і комплексного держуправління, посилення ефективності функціонування всіх гілок влади, зокрема шляхом оптимізації трансакційних витрат.

Практичне втілення завдань і цілей держрегулювання соціоекономічного розвитку забезпечується шляхом застосування економічних методів, форм і способів дій. Публічне регулювання соціально-економічних процесів має досить гнуч-

ко реагувати на зміни в господарстві та суспільстві, виступати засобом підтримки рівноваги. У кожній національній економіці формується певна система публічного регулювання, що базується на партикулярних підходах до розвитку господарського механізму, традиціях управління, панівній теорії економічної політики і практики її безпосереднього застосування, культурних цінностях, прикладних підходах до ролі уряду в досягненні добробуту. Вибір конкретної моделі фінансового регулювання обґрунтовується специфікою соціоекономічного розвитку та враховує макроекономічну циклічність. Наприклад, посилення публічного регулювання спостерігається у періоди соціально-економічних трансформацій. За умов досягнення бажаних параметрів конкурентоспроможності та стійкості системи господарювання починається перехід до більш ліберальної моделі економічного розвитку.

Необхідність державного регулювання економічних і соціальних процесів зумовлюються ендогенними та екзогенними чинниками, зокрема задачею зі створення адаптивних умов для посилення ефективності функціонування механізмів ринку, коригування негативних наслідків останнього, захистом національних інтересів у глобалізованому світі.

Використання бюджету як механізму регулювання базових параметрів фіскального простору сприятиме досягненню стратегічних пріоритетів розвитку. Перерозподіляючи національний продукт між приватним і публічним секторами, бюджет одночасно є механізмом планування та контролю. За сучасних умов соціально-економічних трансформацій важливим є забезпечення збалансованого й адекватного державного регулювання з метою досягнення суспільних потреб, інтересів, цінностей за максимально допустимої ефективності використання фінансових ресурсів. Формування бюджету потребує використання програмно-цільового підходу, який ґрунтується на раціональному використанні коштів платників податків, досягнення визначених соціально-економічних ефектів.

Кейнсіанське економічне вчення, актуальність положень якого зростає в умовах соціально-економічних трансформацій, вказує, що завданням економічної політики держави є оптимізація сукупного попиту, зокрема із використанням бюджетного механізму [13]. Впливаючи на розрив доходів і видатків бюджету, виходячи із партикулярних умов, можна таргетовано впливати на сукупний попит, а через нього – на пропозицію. Враховуючи вищевикладене, дефіцит бюджету за

певних умов може виступи інструментом регулювання економічного розвитку. За умов соціально-економічних трансформацій, шоків, глобальних викликів можливим варіантом реалізації фінансової політики є застосування податкових стимулів, збільшення обсягів видатків бюджету, допускаючи дефіцит і створюючи додаткові імпульси і поживлення сукупного попиту. Для економічного зростання фінансове регулювання повинно стримувати попит через зростання навантаження і рестрикції публічних видатків. Ця теорія експонує протидію між раціональним та ефективним управлінням бюджетом для досягнення стійкого зростання.

Бюджет є основним фінансовим планом держави, який відображає основні пріоритети суспільного розвитку на певному часовому відтинку. Він показує, як функціонує державний механізм. Від добору тактики бюджетного фінансування, враховуючи соціально-економічні виклики, та стратегічної візії владних інституцій залежить розподіл публічних ресурсів при здійсненні бюджетних видатків. На *рис. 1* наведено динаміку рівня розподілу ВВП через видаткову частину зведеного бюджету України у 2015–2024 роках.

Впродовж 2015–2021 років рівень перерозподілу ВВП через видаткову частину зведеного бю-

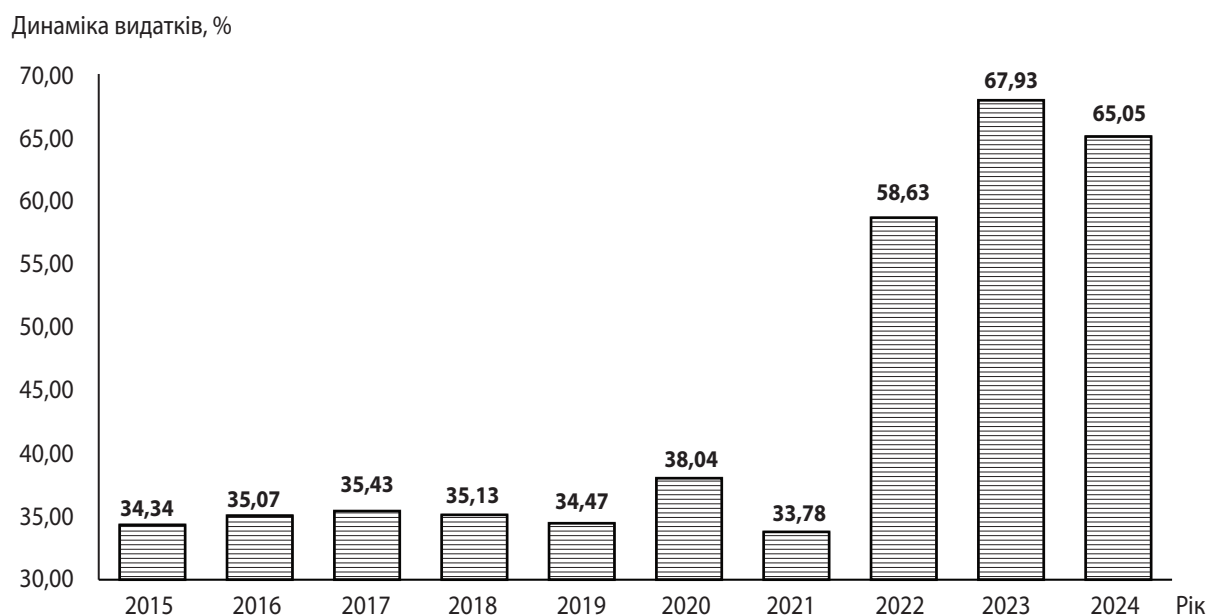

Рис. 1. Динаміка видатків зведеного бюджету України в 2015–2014 роках, % ВВП

Джерело: побудовано авторами за даними [14–16].

джету залишався відносно стабільним і становив у середньому 35,18 %. Відносно велике зростання індикатора спостерігалось лише в 2020 році, що було зумовлено посиленням фінансування публічних коштом заходів із охорони громадського здоров'я, а також необхідністю реактивації економічних процесів, порушених карантинними обмеженнями внаслідок пандемії COVID-19. Однак наступний субінтервал 2022–2024 років відмічений стрибкоподібним зростанням бюджетних видатків, які в середньому становили 63,87 %, у зв'язку необхідністю фінансування заходів із забезпечення громадської безпеки та оборони. Стрімке зростання чисельності збройних сил, розміру їх грошового забезпечення, нарощування обсягу виробництва і закупівлі озброєнь тощо можна назвати в числі основних причин таких кардинальних змін. Оборонні видатки в умовах дії режиму воєнного стану прямо пов'язані зі збереженням державного суве-

ренітету і спроможностей держави фінансувати видатки суспільного спрямування. Детальніше зміни структури бюджетних видатків за у розрізі функціональної класифікації наведено у *табл. 1*.

Як видно з наведеної таблиці, окремі категорії бюджетних видатків характеризувалися відносною стабільністю співвідношення до ВВП. Так, видатки, асоційовані з виконанням загальнодержавних функцій, в середньому за період становили 5,30 % ВВП. З 2015 року до 2021 року індикатор мав низхідну тенденцію, скорочуючись з 5,94 % ВВП до 4,63 % ВВП відповідно. Проте вже з 2022 року показник починає зростати і досягає значення 5,74 % ВВП у 2024 році. Збільшення цього показника пов'язано із збільшенням видатків бюджету на обслуговування державного боргу. За три роки повномасштабного вторгнення видатки на обслуговування державного боргу в номінальному

Структура видатків зведеного бюджету України в 2015–2014 роках, % ВВП

Рік	Загальнодержавні функції	Оборона	Громадський порядок, безпека та судова влада	Економічна діяльність	Охорона навколишнього природного середовища	Житлово-комунальне господарство	Охорона здоров'я	Духовний та фізичний розвиток	Освіта	Соціальний захист та соціальне забезпечення
2015	5,94	2,63	2,77	2,84	0,28	0,79	3,59	0,82	5,77	8,91
2016	5,63	2,49	3,02	2,78	0,26	0,74	3,17	0,71	5,43	10,84
2017	5,57	2,49	2,97	3,45	0,25	0,91	3,43	0,82	5,96	9,58
2018	5,38	2,73	3,32	3,96	0,23	0,85	3,26	0,81	5,90	8,69
2019	5,11	2,68	3,56	3,88	0,24	0,87	3,23	0,79	6,01	8,10
2020	4,88	2,87	3,80	6,27	0,22	0,77	4,19	0,76	6,02	8,27
2021	4,63	2,34	3,23	5,37	0,19	1,04	3,73	0,79	5,73	6,73
2022	4,79	22,02	8,75	3,01	0,10	0,79	4,15	0,65	5,60	8,77
2023	5,34	32,08	9,05	3,78	0,10	1,08	3,33	0,59	4,72	7,86
2024	5,74	30,32	9,38	3,42	0,14	0,87	3,14	0,60	4,58	6,87

Джерело: побудовано авторами за даними [14–16].

вираженні збільшилися удвічі – до понад 308 млрд грн. У 2024 році видатки на обслуговування боргу до ВВП склали 3,99 %.

Найбільший розмах варіації характерний для показника частки оборонних видатків. В субперіод гібридної агресії до 2021 року оборонні видатки зведеного бюджету України становили в середньому 2,60 % ВВП, що майже вдвічі перевищувало відповідний показник для більшості країн – членів ЄС-27 (нижчі, але все ж зіставні з Україною значення індикатора мали Греція та Естонія). Проте від початку повномасштабного вторгнення потреби як військової, так і цивільної оборони зросли десятикратно з 2,24 % ВВП у 2021 році до 22,01 % у 2022 році. При чому показник зріс на 10,06 в. п. у наступному 2022 році і незначно понизився на 1,76 в. п. у 2023 році, сягнувши значення 30,32 % ВВП. Загалом, за оцінками експертів Стокгольмського інституту дослідження миру (*Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI*), індикатор співвідношення видатків зведеного бюджету України на оборону до ВВП є найвищим в світі [17]. Доречно згадати, що ретроспективний аналіз показує, що у період світових воєн у деяких країнах цей показник перевищував і позначку 40 %. Середнє значення частки питомої ваги видатків на оборону за період 2015–2024 років складає 10,26 %.

Аналогічно витрати на підтримку громадського порядку, забезпечення безпеки та належ-

ного судочинства в 2015–2021 роках в середньому становили 3,24 % ВВП. Однак вже в 2022 році індикатор зріс майже втричі – з 3,23 % до 8,75 % ВВП, зберігаючи і надалі висхідну тенденцію та сягнувши рекордних 9,38 % ВВП. Це прямо пов'язано з військовим вторгненням, оскільки за рахунок цієї статті видатків фінансується діяльність органів Міністерства внутрішніх справ, Державної прикордонної служби та інших силових структур, що забезпечують підтримку правопорядку в тилкових регіонах, протидію диверсійно-розвідувальній роботі ворога, а також належний розгляд різномірних справ у судах всіх інстанцій. Середнє значення показника за аналізований період 2015–2024 років склало 4,98 % ВВП.

Видатки зведеного бюджету України на економічну діяльність впродовж періоду в середньому складали 3,88 % ВВП. У 2015–2019 роках індикатор мав помірну тенденцію до зростання, однак у 2020 році зазначено його стрімке зростання на 2,39 в. п. до 6,27 % ВВП. Починаючи з 2021 року намітилося поступове скорочення індикатора, що склав на кінець періоду аналізу 3,42 % ВВП.

Видатки на охорону навколишнього природного середовища та на житлово-комунальне господарство становили незначну частку ВВП. Так, середній показник першого зі згаданих індикаторів становив 0,20 %, при чому із початком повномасш-

табного вторгнення відбулося його відчутне скорочення. Видатки зведеного бюджету на житлово-комунальне господарство за весь період аналізу в середньому склали 0,87 %, а показник характеризувався помірною волатильністю, сягнувши максимального значення в 2023 році – 1,08 % ВВП.

Середня частка видатків зведеного бюджету на охорону громадського здоров'я у ВВП за весь період 2015–2024 років склала 3,52 %. Найбільше зростання індикатора – 0,96 в. п. – спостерігається в 2020 році під час пандемії COVID-19, коли він сягнув 4,19 % ВВП. Показник жодного разу не сягав значень нижче за 3,00 % ВВП, що свідчить про критичну важливість здійснення бюджетного фінансування сфери медицини, охорони здоров'я психолого-фізичної реабілітації населення, особливо в умовах дії негативних екстерналій та невизначеності.

Видатки на фізичний та духовний розвиток характеризувалися стійким співвідношенням до ВВП, а їх середнє значення індикатора склало 0,73 %. Аналогічно мало волатильним був показник частки освітніх видатків із середнім значенням 5,57 % ВВП. В період після повномасштабного вторгнення відмітилося деяке скорочення індикатора. Так, спад склав 0,88 в. п. у 2023 році, коли показник склав лише 4,72 % ВВП. Мінімальне за досліджуваний інтервал часу значення вказаного індикатора – 4,58 % ВВП – відмічено в 2024 році. Наголошуємо на принциповій пріоритетності фінансування науки та освіти, оскільки ці сфери разом зі сферою охорони громадського здоров'я безпосередньо відповідають за формування найважливішої цінності сучасної економіки – людського інтелектуального капіталу.

Окрему категорію в контексті цього дослідження становлять бюджетні видатки на соціальний захист і забезпечення. До моменту повномасштабної агресії соціальні видатки зведеного бюджету були його найвагомішою складовою, коливаючись в межах від 10,84 % ВВП у 2016 році до 6,73 % ВВП у 2021 році. В окресленому вище часовому інтервалі індикатор мав спадний тренд, однак в 2022 році він зріс на 2,04 в. п. до 8,77 % ВВП. Означена ситуація, очевидно, пов'язана із стрімким посиленням суспільного запиту щодо надання соціального захисту, появою нових і чисельним зростанням вже визначених категорій одержувачів різномірної підтримки. Наголошуємо на необхідності чіткої детермінації критеріїв визначення осіб, що перебувають в складних життєвих ситуаціях, посилення адресності соціальної допомоги, формування інформаційних баз та прозорого ведення обліку

зазначених осіб (для елімінації можливостей одержання неправомірної вигоди). Важливо також враховувати, що вказані видатки в Україні починаючи з 2022 року фінансуються переважно із використанням трансфертів від урядів інших держав та міжнародних організацій. Це означає додаткові складнощі з плануванням відповідних видатків через принципову невизначеність щодо обсягу та ритмічності вказаних фінансових потоків.

Ще в останню декаду ХХ століття у циклі праць Р. Дж. Барро та Х. Сала-і-Мартін висунули наукову гіпотезу щодо неоднакового впливу різних категорій публічних видатків на макроекономічну динаміку [18–22]. Авторами спочатку постульовано, а пізніше й науково доведено, що видатки на оборону (*defense spending*) та фінансування НДДКР (*R&D spending*) асоціюються із економічним зростанням. У циклі більш пізніх публікацій поглиблено методичний інструментарій оцінювання впливу видатків зведеного бюджету на загальну макроекономічну ефективність і рівновагу [23; 24]. Водночас з'ясовано, що видатки на соціальний захист та забезпечення здебільшого уповільнюють процеси реального зростання економіки. Вплив видатків на освіту і охорону здоров'я теоретично має бути позитивним, проте окремі дослідження доводять, що його характер залежить не лише від обсягу публічних фінансових ресурсів, спрямованих урядом у відповідні сфери, а і від рівня інституційного розвитку інфраструктури, низки поведінкових чинників тощо [25]. Також слід враховувати існування суттєвого часового лагу між виділенням бюджетних освітніх видатків на підготовку фахівця і початком здійснення цим фахівцем безпосередньої діяльності згідно одержаних освітнього ступеня та компетентностей. Критично важливою є трансформація системи закладів вищої, фахової передвищої та професійно-технічної освіти, з урахуванням запитів сучасного ринку праці.

Бюджетна політика, разом з іншими компонентами державної економічної політики, має на меті досягнення макроекономічної стабільності. Пріоритетним є формування такого типу бюджетної політики країни, що забезпечує оптимальне застосування публічних фінансових ресурсів, створення достатньої доходної бази бюджетів різного рівня для безперервного суспільного відтворення. Учасниками бюджетних відносин виступає держава, уособлена системою фіскальних інституцій, що акумулюють фінансові ресурси, та різномірні економічні суб'єкти, які, з одного боку, формують доходи бюджету, а з іншого – одержують бюджетні кошти.

Удосконалення бюджетного регулювання в частині формування пріоритетів стратегічної концепції розвитку соціально-економічної системи актуалізується за умов невідомості та дії негативних екстерналій. Важливим є перманентне посилення прозорості бюджетного процесу, розвиток системи інституційних засад здійснення бюджетної політики, зокрема в частині формування доходної частини державного і місцевих бюджетів, а також їх видатків. Особливої значущості набувають питання підвищення дієвості та розвитку інструментарію бюджетного прогнозування і планування. Ці питання перебувають у фокусі наших зовнішніх стейкхолдерів, зокрема Міжнародного валютного фонду.

Архітектура бюджетних відносин повинна забезпечувати належні умови функціонування національної економіки та сприяти перманентному зростанню добробуту суспільства, структурна модифікація видатків бюджету без зниження дієвості у досягненні соціально-економічних результатів і ефектів. Доцільним є удосконалення планово-прогностичної діяльності щодо підготовки та реалізації бюджетних програм розвитку, аплікації належних оцінних показників їх результативності, дотримання принципу транспарентності та публічності діяльності інститутів фінансового управління, що акселеруватиме темпи економічного зростання. Особливості дії правового режиму воєнного стану посилюють залежність реалізованої політики від екстраординарних зовнішніх джерел фінансування, обумовлюють нові підходи до планування та управління фінансовим дефіцитом та публічним боргом.

ВИСНОВКИ

Бюджетна політика є мультикомпонентним механізмом забезпечення стійкого економічного зростання, що характеризується досить різноманітними методичними підходами до детермінації мети фінансового регулювання соціально-економічного розвитку та способів її досягнення. Ефективне вдосконалення концепції бюджетної політики дозволяє забезпечити високий рівень соціально-економічного розвитку країни у короткостроковій та стратегічній перспективі. Особливу роль у реалізації концепту економічного зростання відіграє бюджетна політика у сфері видатків. Від визначення пріоритетів використання публічних фінансових ресурсів залежить як безпосередній набір пропонованих суспільству благ та послуг, так і їх якість.

Бюджетна політика у сфері видатків не лише визначає напрями використання публічних фінан-

сових ресурсів, а й має закладати основи для забезпечення стратегічного економічного зростання. Необхідною умовою для цього є визначення пріоритетів витратання бюджетних коштів. Вітчизняна бюджетна політика у сфері видатків зазнала суттєвих змін впродовж періоду 2015–2024 років. Повномасштабне вторгнення вплинуло на збільшення їх частки у ВВП з 33,78 % у 2021 році до 65,05 % у 2024 році.

Україна посіла перше місце в світі за співвідношенням видатків на оборону до ВВП. У субперіоді 2022–2024 років видатки зведеного бюджету на оборону становили в середньому 28,14 % ВВП. З огляду на зазначене, важливим є розвиток підходів до управління бюджетними видатками з перманентного нарощування їх ефективності. Пріоритетним є раціональне використання коштів платників податків, досягнення визначених соціально-економічних ефектів. Принципово важливим є посилення ефективності бюджетного планування із пріоритетизацією групи продуктивних видатків, спрямованих на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Особливої значущості набувають питання забезпечення стійкої фінансової бази державного і місцевих бюджетів для здійснення фінансування програм національної оборони і безпеки, що потребує реалізації заходів посилення фінансової результативності основних бюджетоутворюючих податків. Це питання є пріоритетною тематикою для подальших досліджень. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Stockhammer E., Qazizada W., Gechert S. Demand effects of fiscal policy since 2008. *Review of Keynesian Economics*. 2019. Vol. 7 (1). P. 57–74.
2. Aye G. C., Clance M. W., Gupta R. The effectiveness of monetary and fiscal policy shocks on US inequality: the role of uncertainty. *Quality & Quantity*. 2019. Vol. 53. P. 283–295.
3. Raudla R., Cepilovs A., Kuokštis V., Kattel R. Fiscal policy learning from crisis: Comparative analysis of the Baltic countries. *Regional Comparisons in Comparative Policy Analysis Studies*. Routledge, 2020. P. 177–192.
4. Miyamoto H., Yoshino N. A note on population ageing and effectiveness of fiscal policy. *Macroeconomic Dynamics*. 2022. Vol. 26 (6). P. 1679–1689.
5. Carli F., Modesto L. Sovereign debt, fiscal policy, and macroeconomic instability. *Journal of Public Economic Theory*. 2022. Vol. 24 (6). P. 1386–1412.
6. Chugunov I., Pasichnyi M., Koroviy V., Kaneva T., Nikitishin A. Fiscal and monetary policy of economic development. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. Vol. 10 (1). P. 42–42.

7. Kaneva T., Chugunov I., Pasichnyi M., Nikitishin A., Husarevych N. Tax policy for economic recovery and sustainable development after covid-19. *Problemy Ekorozwoju*. 2022. Vol. 17 (2). P. 102–109.
 8. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. 2023. Vol. 12 (1). P. 1–11.
 9. Chugunov I., Liubchak I. Budgeting under martial law. *Scientia fructuosa*. 2024. Vol. 5. P. 4–14.
 10. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. Київ : Глобус-Пресс, 2018. 350 с.
 11. Sidelnykova L., Posadnieva O. Problems of ensuring budgetary security of the state during martial law. *Innovative economics and management*. 2023. Vol. 10 (2). P. 220–230.
 12. Lysiak L., Tereshchenko T., Kachula S., Hrabchuk O., Lebid H. Directions of fiscal policy transformation in the crisis period of economic development of Ukraine. *Economic Affairs*. 2024. Vol. 69 (1). P. 609–618.
 13. Keynes J. M. Economic possibilities for our grandchildren. *Essays in persuasion*. London : Palgrave Macmillan UK, 1930. P. 321–332.
 14. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/>
 15. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
 16. Open Budget – Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
 17. Tian N., Da Silva D. L., Liang X., Scarazzato L. Trends in World Military Expenditure 2023. *SIPRI Fact Sheet*, 2024. P. 1–12.
 18. Barro R. J. Government spending in a simple model of endogenous growth. *Journal of Political Economy*. 1990. Vol. 98 (5, Part 2). P. S103–S125.
 19. Barro R. J., Sala-i-Martin X. Public finance in models of economic growth. *The Review of Economic Studies*. 1992. Vol. 59 (4). P. 645–661.
 20. Sala-i-Martin X. Regional cohesion: evidence and theories of regional growth and convergence. *European Economic Review*. 1996. Vol. 40 (6). P. 1325–1352.
 21. Barro R. J. Government spending is no free lunch. *Wall Street Journal*. 2009. P. 22.
 22. Barro R. J. Health and economic growth. *Annals of Economics and Finance*. 2013. Vol. 14 (2). P. 329–366.
 23. Barman T. R., Gupta M. R. Public expenditure, environment, and economic growth. *Journal of Public Economic Theory*. 2010. Vol. 12 (6). P. 1109–1134.
 24. Pasichnyi M., Kaneva T., Ruban M., Nepytyaliuk A. The impact of fiscal decentralization on economic development. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. Vol. 16 (3). P. 29–39.
 25. Kozlovskiy S., Pasichnyi M., Lavrov R., Ivaniuta N., Nepytyaliuk A. An Empirical Study of the Effects of Demographic Factors on Economic Growth in Advanced and Developing Countries. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. 2020. Vol. 23 (3). P. 45–67.
- REFERENCES**
- Aye, G. C., Clance, M. W., and Gupta, R. "The effectiveness of monetary and fiscal policy shocks on US inequality: the role of uncertainty". *Quality & Quantity*, vol. 53 (2019): 283-295.
- Barman, T. R., and Gupta, M. R. "Public expenditure, environment, and economic growth". *Journal of Public Economic Theory*, vol. 12 (6) (2010): 1109-1134.
- Barro, R. J. "Government spending in a simple model of endogenous growth". *Journal of Political Economy*, vol. 98 (5, Part 2) (1990): S103-S125.
- Barro, R. J. "Government spending is no free lunch". *Wall Street Journal* (2009): 22.
- Barro, R. J. "Health and economic growth". *Annals of Economics and Finance*, vol. 14 (2) (2013): 329-366.
- Barro, R. J., and Sala-i-Martin, X. "Public finance in models of economic growth". *The Review of Economic Studies*, vol. 59 (4) (1992): 645-661.
- Biudzhetno-podatkova polityka u systemi rehulivannia ekonomiky* [Fiscal Policy in the Economic Regulation System]. Kyiv: Hlobus-Press, 2018.
- Carli, F., and Modesto, L. "Sovereign debt, fiscal policy, and macroeconomic instability". *Journal of Public Economic Theory*, vol. 24 (6) (2022): 1386-1412.
- Chugunov, I. et al. "Fiscal and monetary policy of economic development". *European Journal of Sustainable Development*, vol. 10 (1) (2021): 42-42.
- Chugunov, I. et al. "The budget policy of Ukraine under martial law". *Public and Municipal Finance*, vol. 12 (1) (2023): 1-11.
- Chugunov, I., and Liubchak, I. "Budgeting under martial law". *Scientia fructuosa*, vol. 5 (2024): 4-14.
- Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy. <https://www.treasury.gov.ua/>
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <https://www.ukrstat.gov.ua/>
- Kaneva, T. et al. "Tax policy for economic recovery and sustainable development after covid-19". *Problemy Ekorozwoju*, vol. 17 (2) (2022): 102-109.
- Keynes, J. M. "Economic possibilities for our grandchildren". In *Essays in persuasion*, 321-332. London: Palgrave Macmillan UK, 1930.
- Kozlovskiy, S. et al. "An Empirical Study of the Effects of Demographic Factors on Economic Growth in Advanced and Developing Countries". *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, vol. 23 (3) (2020): 45-67.
- Lysiak, L. et al. "Directions of fiscal policy transformation in the crisis period of economic development of Ukraine". *Economic Affairs*, vol. 69 (1) (2024): 609-618.
- Miyamoto, H., and Yoshino, N. "A note on population aging and effectiveness of fiscal policy". *Macroeconomic Dynamics*, vol. 26 (6) (2022): 1679-1689.
- Open Budget - Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian. <https://openbudget.gov.ua/>
- Pasichnyi, M. et al. "The impact of fiscal decentralization on economic development". *Investment Manage-*

- ment and Financial Innovations, vol. 16 (3) (2019): 29-39.
- Raudla, R. et al. "Fiscal policy learning from crisis: Comparative analysis of the Baltic countries". In *Regional Comparisons in Comparative Policy Analysis Studies*, 177-192. Routledge, 2020.
- Sala-i-Martin, X. "Regional cohesion: evidence and theories of regional growth and convergence". *European Economic Review*, vol. 40 (6) (1996): 1325-1352.

- Sidelnykova, L., and Posadnieva, O. "Problems of ensuring budgetary security of the state during martial law". *Innovative economics and management*, vol. 10 (2) (2023): 220-230.
- Stockhammer, E., Qazizada, W., and Gechert, S. "Demand effects of fiscal policy since 2008". *Review of Keynesian Economics*, vol. 7 (1) (2019): 57-74.
- Tian, N. et al. "Trends in World Military Expenditure 2023". In *SIPRI Fact Sheet*, 1-12. 2024.

UDC 339.7:336.7

JEL Classification: E44; G23; F33; M31

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-2-369-376>

BITCOIN'S TAXONOMY

© 2025 AMALIAN A. W., BONDARENKO O. S.

UDC 339.7:336.7

JEL Classification: E44; G23; F33; M31

Amalian A. W., Bondarenko O. S. Bitcoin's Taxonomy

Bitcoin, the first and best known decentralized digital coin, has sparked a global debate regarding its fundamental nature and appropriate categorization. Since its inception in 2009, bitcoin has defied easy classification, exhibiting characteristics that blur the lines between traditional asset classes. This lack of a clear, universally accepted categorization has significant implications for regulation, taxation, accounting practices, and the broader understanding of bitcoin's role in the evolving financial landscape. This article delves into the multifaceted nature of bitcoin, focusing on the comparative analyses of bitcoin vs fiat money and stocks - traditional financial assets. Analyzing, systematizing and generalizing the scientific works of modern scholars and financial engineers, the authors of this article aspire to compare theory with practice of bitcoin use. Comparative analyses of bitcoin vs stock demonstrate their feeble semblance from the point of view of beneficiaries of a new emission, acceptance, functioning as a store of value and high transaction costs of trading, while such features as volatility, value growth potential and regulatory oversight were proven to be common only partially. At the same time, contrary to conventional wisdom, there was likeness discovered in their use as a unit of account and medium of exchange, which they both lacked. Any semblance between bitcoin and stocks was not found in their impact on the environment, riskiness, backing, and emission's entity. When comparing fiat currency with bitcoin, the authors counterposed them focusing on their essence, contrasting contemporary money that can't exist without the debt relations of bank bookkeeping, to a mere book entry on a virtual ledger. Partial semblance was detected in their functioning as a medium of exchange, though absence of status of a legal tender makes acceptance of bitcoin optional – in contrast to mandatory in case of cash. Against the background of accelerated growth of bitcoin market capitalization the issues raised in the article seem topical and highly debatable, necessitating future research.

Keywords: bitcoin, cryptocurrency, stock, fiat money, comparative analyses.

Tabl.: 1. Bibl.: 23.

Amalian Arutun W. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Business and Management, Ukrainian-American Concordia University (8/14 Oleksandra Konyskoho Str., Kyiv, 01054, Ukraine)

E-mail: arutyunamalian@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9582-1324>

Bondarenko Oleg S. – Postgraduate Student of the Department of International Economic Relations, Business and Management, Ukrainian-American Concordia University (8/14 Oleksandra Konyskoho Str., Kyiv, 01054, Ukraine)

E-mail: bondaren.oleg@gmail.com

УДК 339.7:336.7

JEL Classification: E44; G23; F33; M31

Амальян А. В., Бондаренко О. С. Таксономія біткоїну

Біткоїн – перша та найвідоміша децентралізована цифрова монета, яка започаткувала глобальну дискусію щодо її природи та відповідної категоризації. З моменту свого створення в 2009 році біткоїн не піддавався класифікації, демонструючи характеристики, що порушують межі між традиційними класами активів. Відсутність чіткої загально визнаної категоризації має значні наслідки для регулювання, оподаткування, практики бухгалтерського обліку та глибшого розуміння ролі біткоїнів у фінансовому світі. У цій статті досліджено багатогранну природу біткоїну на основі його порівняльного аналізу з готівкою (фіатними грошима) та акціями (традиційними фінансовими активами). Метою цього порівняльного аналізу є виявлення подібності та відмінностей між зазначеними категоріями. Аналізуючи, систематизуючи та узагальнюючи наукові праці сучасних учених і фінансистів, автори цієї статті прагнуть зіставити теорію з практикою використання біткоїнів. Порівняльний аналіз біткоїнів і акцій демонструє їх слабку схожість з точки зору бенефіціарів нової емісії, прийняття населенням, функціонування у ролі